

Бевзюк Інна Миколаївна,
старший викладач відділу підготовки
прокурорів з організації роботи в органах
прокуратури Інституту спеціальної підготовки
Національної академії прокуратури України,
кандидат психологічних наук

ПСИХОЛОГО-ЮРИДИЧНИЙ МЕХАНІЗМ ПЕРЕВІРКИ ДОБРОЧЕСНОСТІ ПРОКУРОРІВ

У сучасних умовах діяльності органів прокуратури актуалізується проблема психологічного дослідження особистості прокурорів в антикорупційному аспекті, формування в них здатності і вміння протистояти та протидіяти корупційним факторам і загрозам. У загальному плані доброчесність прокурора може розглядатися як психологічно-правова установка (аттитюд) особистості на недопущення (безумовну й абсолютну відмову від певних дій) поведінки, яка ганьбить звання прокурора або може пошкодити авторитету прокуратури, в тому числі з питань моралі, чесності, непідкупності, відповідності рівня життя прокурора його статусу, дотримання присяги і правил прокурорської етики. Відтак, з метою з'ясування психологічних особливостей перевірки доброчесності прокурора варто поетапно розглянути її основні нормативно-процедурні моменти.

Згідно з ч. 5 ст. 19 Закону України «Про прокуратуру» прокурор зобов'язаний щорічно проходити таємну перевірку доброчесності. Таємну перевірку доброчесності прокурорів Генеральної прокуратури України, регіональних та місцевих прокуратур проводять підрозділи внутрішньої безпеки в порядку, затвердженому Генеральним прокурором України, яким визначаються підстави, процедуру проведення таємної перевірки доброчесності прокурорів. На виконання вказаного обов'язку кожен прокурор мусить щороку до 1 лютого подавати до підрозділу внутрішньої безпеки власноруч заповнену анкету доброчесності прокурора за формою, затвердженою наказом Генерального прокурора України від 16 червня 2016 № 205 [1]. Дана анкета складається з відомостей про родинні зв'язки та переліку тверджень, правдивість яких прокурор повинен задекларувати шляхом їх підтвердження або заперечення.

На нашу думку варто виокремити низку психологічних особливостей вказаного процедурного моменту проходження прокурором перевірки на доброчесність.

По-перше, прокурор шляхом заповнення анкети демонструє й матеріалізує у письмовій формі відображену в його свідомості установку (аттитюд) щодо негативних форм поведінки, несумісної зі статусом прокурора та правилами прокурорської етики. Наприклад прокурор має підтвердити, що за час перебування на певній посаді він не здійснював дій, що порочать звання прокурора і можуть викликати

сумнів у його об'єктивності, неупередженості та незалежності, у чесності та непідкупності органів прокуратури.

По-друге, якщо прокурор не підтверджує визначені в анкеті твердження, це свідчить про невиконання ним обов'язку щорічно проходити перевірку доброчесності та є підставою для притягнення його до відповідальності відповідно до законів.

По-третє, враховуючи попередню обставину, при заповненні анкети доброчесності твердження прокурора мають бути правдивими. Саме цим демонструється важлива професійна риса характеру та ознака особистості прокурора – чесність. (адже слово доброчесність утворюється зі слів «добро» і «чесність»). Чесність відображає одну з найважливіших вимог моральності та рефлексує: правдивість (говорити істину, не приховувати від інших людей і самого себе дійсний стан справ); принциповість (вірність певній ідеї в переконаннях і проведенні цієї ідеї в поведінці); вірність прийнятим зобов'язанням; суб'єктивну переконаність у правоті проведеної справи; щирість перед іншими і перед самим собою щодо тих мотивів, якими людина керується; визнання і дотримання прав інших людей на те, що їм законно належить. При психологічній оцінці рис характеру особистості чесність нерідко корелюється з правдивістю, зіставляється з протилежними чесності феноменами, такими як брехливість, обман, розглядається як важлива моральна якість тощо. У літературі з психології чесність може описуватися або як ситуативний прояв особистості, або як особистісна риса [2, с. 9]. Цікавим є підхід до чесності як до системи особистісних рис, які вбирають такі якості, як правдивість (важливість правди та істини), відкритість і щирість, конгруентність (узгодженість, згода з самим собою), відповідальність і довіру до себе й оточуючих. Чесність як міжособистісний феномен забезпечує відкритість і довіру в спілкуванні та взаємодії між людьми, а чесність як внутрішньоособистісний феномен створює основу стійкого та позитивного ставлення до себе. Не ставлячи за мету приєднання до дискусії щодо цього етико-психологічного явища, в межах нашого предмету скористаємось поглядами на чесність Б.С. Братуся, котрим цей феномен розглядається як цілісне словесне утворення. На його думку, це не правило або звід правил, не конкретний мотив або сукупність мотивів. Це визначений загальний принцип співвіднесення мотивів, цілей і засобів життя, в тому чи іншому вигляді реалізований у кожній новій конкретній ситуації [3, с. 97].

По-четверте, спираючись на розглянуте вище поняття чесності прокурора, рефлексія якого у нашому випадку полягає в правдивості його тверджень, внесених ним до анкети доброчесності, можна говорити про виконання моральний обов'язок прокурора утриматися від внесення до цього документу неправдивих і недостовірних даних. Як відомо, існують дві основні форми брехні: 1) спотворення та 2) умовчання [4, с. 12]. З огляду на це приводом для проведення таємної

перевірки доброчесності прокурора є лише інформація, яка свідчить про недостовірність (1) або неповноту (2) одного чи декількох тверджень, зазначених ним в анкеті доброчесності (п. 8 ч. II Порядку).

По-п'яте, важливою рисою даного виду перевірки є презумпція доброчесності прокурора. Тобто, за відсутності доказів зворотного, зібраних під час службового розслідування, пред'явлені прокурором в декларації доброчесності відомості вважаються достовірними.

Отже, наразі постає проблема покращення ефективності проведення службового розслідування під час перевірки доброчесності прокурорів. Як вже зазначалося у попередніх працях [5, с. 118], надійним і валідним методом виявлення антикорупційних установок під час психологічного вивчення ціннісної сфери особистості, що проводиться із зазначеною метою, є опитування у формі скринінгової перевірки з використанням поліграфа, для чого створено організаційно-правові основи запровадження цього методу в діяльності органів прокуратури (Інструкція [6]).

Отже, питання удосконалення правового та організаційного механізму проведення перевірки доброчесності прокурорів залишається актуальним і в сучасних реаліях потребує подальшого наукового дослідження.

Список використаних джерел

1. Про затвердження Порядку проведення таємної перевірки доброчесності прокурорів в органах прокуратури України : наказ Генеральної прокуратури України від 16.06.2016 № 205 // Офіційний вісник України від 24.06.2016. – 2016. – № 47. – Ст. 1711.

2. Бормотов А.А. Разработка и апробация методики диагностики честности как устойчивой черты личности / А. А. Бормотов // Психология. – 2008. – Т. 5. – № 3. – С. 123–136.

3. Братусь Б.С. Аномалии личности / Б.С. Братусь. – М. : Мысль, 1988. – 301 с.

4. Экман Пол. Психология лжи: обмани меня, если сможешь [пер. с англ.] / Пол Экман. – С-Пб. : Питер, 2010. – 302 с.

5. Бевзюк І. Психодіагностика антикорупційної резистентності кандидатів на посаду прокурора / І. Бевзюк // Вісник прокуратури. – 2015. – № 8. – С. 111-120.

6. Про затвердження Інструкції про порядок використання поліграфа в діяльності органів прокуратури України : наказ Генеральної прокуратури України від 12.06.2017 № 180 // Офіційний вісник України від 30.06.2017 – 2017. – № 51. – Ст. 1577.